

Gras is om in te liggen, deel 18

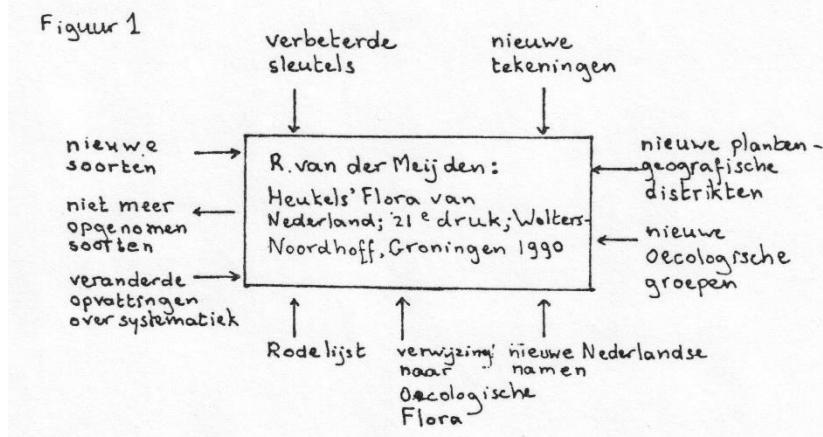
John Bruinsma

Nieuwe Heukels

Een nieuwe editie van Heukels' (22e druk). Laten we dit keer niet een poging doen om een paar soorten of een biotoop te bespreken; laten we eens een hele Flora onder de loupe nemen.

Begin april van dit jaar werd de nieuwe R. van der Meijden: Heukels' Flora van Nederland uitgegeven. De insider zal het verschil in naam met de vorige editie opvallen: toen stond Heukels' nog bij de auteurs, nu wil de uitgever kennelijk het woord 'Heukels' niet kwijt omdat dit een begrip is.

De nieuwe generatie Flora-makers sleutelt flink aan het produkt. In de vorige editie waren er al wijzigingen, nu is er wederom niet stilgezeten.

Nieuwe en veranderde namen

Er zijn ruim honderd nieuwe namen, deels omdat er nieuwe soorten opgenomen zijn maar grotendeels als gevolg van veranderde opvattingen over indelingen. Soms wordt een familie opnieuw ingedeeld in geslachten. Opvallend is dat bij de Papaveraceae (Klaproosfamilie) waar *Corydalis* (Helmbloem) is opgesplitst in *Corydalis* (Helmbloem), *Pseudofumaria* (Muurhelmbloem) en *Ceratocarpus* (zonder Nederlandse naam). In het hoofdstuk "Systematiek en de Flora van Nederland" wordt onder andere deze verandering verantwoord.

Dat dergelijke verantwoordingen soms lang op zich laten wachten, moge blijken uit het feit dat niet alle veranderingen in de vorige editie (1984) zijn verantwoord, bijvoorbeeld *Glyceria plicata* en *G. declinata* (Geplooid en Getand vlotgras). Inmiddels zijn in de nieuwe editie de wetenschappelijke namen alweer gewijzigd.

Het ligt voor de hand dat de amateur die de zin van de naamswijzigingen niet kan overzien en er wel last van heeft -hij moet die nieuwe namen leren- flink moppert op alle veranderingen. Zo is bijvoorbeeld het Limburgse gemopper over het niet meer onderscheiden van *Carex ligerica* en *C. reichenbachii* nog steeds niet verstomd ondanks een verantwoording in de vakpers¹⁾. Ik ben benieuwd of het morrende volk er in slaagt om de juistheid van die opheffing te weerleggen.

Ouderen onder ons zullen blij zijn dat ze niet alle tussenliggende naamswijzigingen geleerd hebben. Zo zijn bijvoorbeeld *Mentha pulegium* (Polei) en *Corydalis cava* (Holwortel) weer terug.

Twee ondersoorten van *Montia fontana* die in de vorige editie waren opgeheven, zijn weer terug. Dat is dus lastig voor de in de tussentijd benoemde exemplaren.

Voor al Eindhovense floristen zal het opvallen dat *Lamium confertum* (Brede dovenetel) verdwenen is. De nieuwste opvatting is dat het een 'gewone' kruising is tussen *L. purpureum* (Paarse dovenetel) en *L. amplexicaule* (Hoenderbeet).

Het is de vraag of het geslacht *Agrostis* (Struisgras) makkelijker af lastiger is geworden nu *Agrostis castellana* (Tweetoppig struisgras) is toegevoegd. Vegetatief lijkt het al helemaal niet meer te doen en

bloeiend is het in elk geval allemaal binoculair-werk. In het herbarium van het Milieu Educatie Centrum liggen nogal wat *Agrostis*-exemplaren; mogelijk is de nieuwe soort erbij.

Opvallend is dat er weer een handvol Paardebloemen terug is. Nieuwe tekeningen moeten het determineren ondersteunen. In onze regio zijn blijkens de verspreidingsgegevens in de Flora te verwachten:

<i>Taraxacum laevigatum</i>	- Zandpaardebloem
<i>Taraxacum palustre</i>	- Moeraspaardebloem (misschien)
<i>Taraxacum celticum</i>	- Schraallandpaardebloem
<i>Taraxacum hamulatum</i>	- Haakpaardebloem
<i>Taraxacum officinale</i>	- Gewone paardebloem

Verder is het natuurlijk niet verboden om in mei naar andere in de Flora genoemde (micro-)soorten te zoeken. Opgaven dienen uiteraard vergezeld te gaan van bewijsmateriaal.

In de vorige editie waren voor het eerst Friese plantennamen opgenomen. In deze versie is dit exotische verschijnsel weer verdwenen.

Nieuwe en niet meer opgenomen soorten en ondersoorten

Als ik goed geteld heb, zijn er twee families verdwenen (sierplanten). Eén familie is toegevoegd aan een andere: het geslacht *Cuscuta* (Warkruid) hoort nu bij de *Convolvulaceae* (Windefamilie).

Vijf families zijn toegevoegd, meest met houtige soorten als *Juglans regia* (Okkernoot) en *Magnolia × soulangeana* (*Magnolia*). De reden van deze opname blijkt niet uit de Flora: er wordt niet gesproken over verwildering of inburgering in Nederland. Van één familie met twee nieuwelingen: *Limnanthus douglasii* en *L. alba* (Geelwitte en Witte moerasbloem) ontbreekt elk plaatje. Kan een lezertje mij aan een -in deze rubriek afdruckbare- prent helpen om een indruk te krijgen?

Deze editie zijn er een aantal ondersoorten gesneuveld: onder andere die van *Arenaria serpyllifolia* (Zandmuur) en *Veronica hederifolia* (Klimopereprijs) krijgen geen Standaardlijstnummer meer. Verder zijn er een aantal variëteiten veranderd in ondersoorten: die van *Caltha palustris* (Dotterbloem) en *Cerastium fontanum* (Gewone hoornbloem). Laten we hopen dat deze veranderingen een lang leven beschoren is.

Ook onze Floristische Werkgroep laat zijn sporen in deze Flora na, in die zin dat we onze specialiteit: het verzamelen van verspreidingsgegevens, terugvinden. Bij de nieuw opgenomen soorten prijkt *Asplenium foresiense* (Forez-streepvaren) die wij in Eindhoven gevonden hebben. De nieuwe gegevens over de verspreiding van *Sparganium erectum* subsp. *neglectum* (Blonde egelskop) komen ook uit onze koker. Deze verspreidingsgegevens zijn overigens zeer in overeenstemming met wat vòòr oorlogse Heukels-edities daarover beweren!

Determineren met de nieuwe Flora

In een poging om de hoofdsleutel eenvoudiger te maken is er veel aan veranderd en ik denk ook verbeterd. Aan de hoofdsleutel zijn nu ook tekeningen toegevoegd, Toch meen ik dat er nog steeds veel te ingewikkelde constructies in deze sleutel zitten. Zo zitten er nog vragen in als:

Sleutel 5 - Kruiden met gras- of biesachtig uiterlijk

- 1 Bladen hol of met merg gevuld en op doorsnede rond, elliptisch of (drie)kantig, óf alle bladen uit een stengelomvattende schede bestaand en tevens zonder bladschijf → 2
- Bladschijf plat of iets vlezig, op doorsnede vlak, gevouwen of ingerold (of alleen aan de top massief en driekantig) → 7

Ik vraag mij af of de gemiddelde middelbare schoolganger of de gemiddelde geïnteresseerde Nederlander (niet te verwarren met Mien Dobbels) zonder kleerscheuren over dergelijke hobbels komt ,

Nieuw in de hoofdsleutels is dat daar ook de Nederlandse familie- en geslachtsnamen worden gebruikt.

Van de familiesleutels is onder andere de Umbelliferae (Schermbloemenfamilie) vernieuwd. De vorige keer ingezette verandering om ze met bloemen òf met rijpe vruchten te determineren is doorgezet. Handig! Bij de Labiatae (Lipbloemenfamilie) wordt onder andere rekening gehouden met het feit dat bij een aantal geslachten de bloemen van sommige planten slecht ontwikkelde meeldraden hebben.

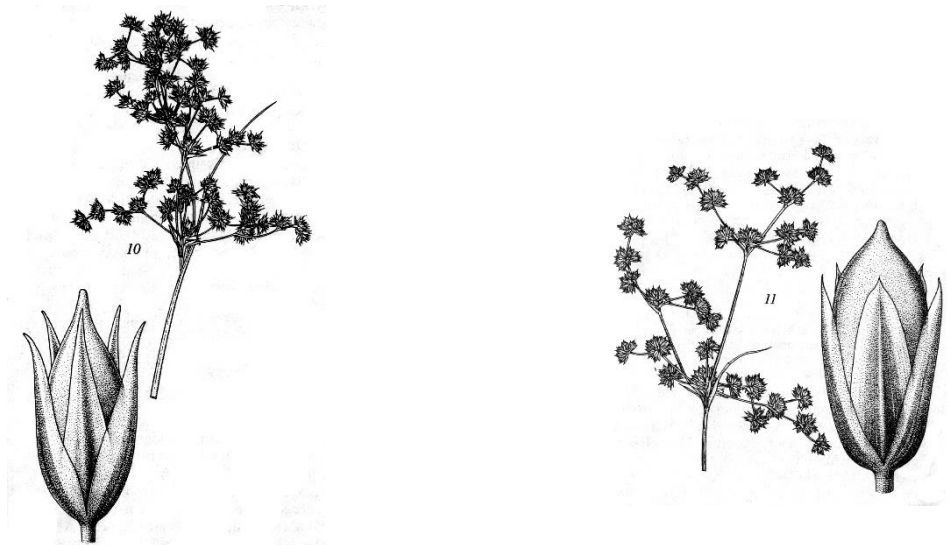
Van de grotere geslachten, zijn onder andere *Juncus* (Rus) en *Galium* (Walstro) opnieuw opgezet. Bij *Mentha* (Munt) zijn de bastaarden in de geslachtssleutel geplaatst - een goede keus.

Als ik door de suggesties blader die ik de afgelopen jaren naar de Flora-makers heb gestuurd, lijkt het of de kleine ideeën wel doorkomen. Met de ingewikkelder suggesties ligt dat anders: Vele zijn om welke reden dan ook niet opgevolgd. Overigens is het natuurlijk wel zo dat één gek gemakkelijk werk kan verschaffen aan zeven wijzen.

Van de kleinere veranderingen is opvallend dat de Flora voor het eerst aanwijzingen geeft voor het met de microscoop op naam brengen van soorten: *Azolla* (Kroosvaren) en *Callitriche* (Sterrekroos). *Callitriche*-soorten benoemen met microscoop doen we al een jaar en wel redelijk succesvol. De uitkomst van dit onderzoek houden we nog even in petto.

Er zijn veel nieuwe tekeningen. De trend is naar tekeningen die determinatie-details nauwkeurig weergeven, zie bijvoorbeeld fig. 2 en 3.

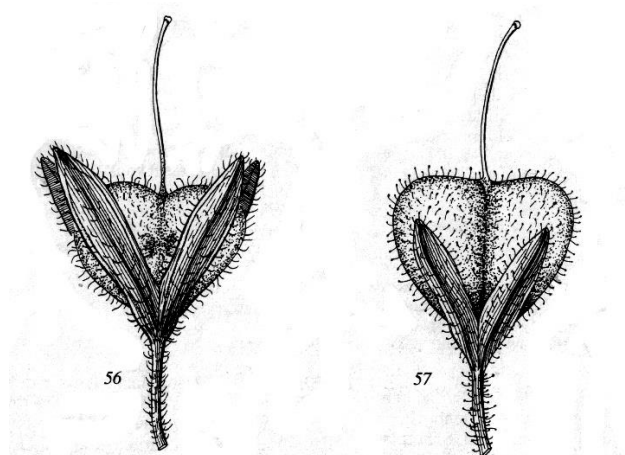
Fig. 2: Een deel van de nieuwe *Juncus* (Russen-) tekeningen.

Juncus articulatus – Zomprus

Juncus acutiflorus – Veldrus

Fig. 3 Een deel van de tekeningen van *Veronica* (Ereprijs-) vruchten

Veronica chamaedrys
Gewone ereprijs

Veronica officinalis
Mannetjes ereprijs

Van de Russen en Orchideeën zijn alle tekeningen vernieuwd. Verder zijn er veel nieuwe (detail-) tekeningen, waaronder prachtige van de vruchten van de Veronica's: Ereprijs. Aardig vind ik ook wel dat de tekening van *Ruppia cirrhosa* (Spiraalruppia), die de achterkant van de bloem weergaf, is weggelaten. Deze tekening stond el zeker sinds 1911 in de flora!

Overige gegevens en verwijzingen naar andere literatuur

Onlangs is verschenen een Rode lijst van in Nederland sinds 1900 verdwenen en met uitsterven bedreigde soorten.²⁾ In de Flora worden alle soorten die tussen 1900 en 1950 zijn verdwenen (4% van de Nederlandse flora) nog wel genoemd, maar ze zijn uit de determineertabellen gehaald. De bedreigde Rode lijst-soorten (.37%, dat wordt nog eens makkelijk) zijn opvallend gemerkt met de aanduiding "Rode-lijst". Om er een paar te noemen die in onze regio nog wel voorkomen:

<i>Agrimonia procera</i>	- Welriekende agrimonie
<i>Rhynchospora fusca</i>	- Bruine snavelbies
<i>Lycopodium inundatum</i>	- Moeraswolfsklauw
<i>Solidago virgaurea</i>	- Echte guldenroede.

In een inleidend hoofdstuk wordt de Rode lijst toegelicht.

Nieuw in deze Flora is de verwijzing naar de Oecologische Flora³⁾ in plaats van naar 'Wilde Planten'⁴⁾, d.w.z. voor die families waarvan de Oecologische flora klaar is.

De plantengeografische distrikten zijn gewijzigd overeenkomstig al eerder gepubliceerde ideeën⁵⁾. Vooral in Zuid-Limburg en het holocene deel van Nederland zijn veel wijzigingen. Het Kempisch distrikt uit de oude indeling bestaat nog wel, maar alleen als onderverdeling van een nieuw Pleistoceen distrikt dat vrijwel geheel zandig en lemig Zuid- en Oost-Nederland omvat. Ook deze verandering wordt verantwoord in een nieuw geschreven hoofdstuk.

Wat verspreidingsgegevens aangaat is geheel nieuw dat er bij elke soort wordt verwezen naar de Atlas van de Nederlandse flora⁶⁾.

Nieuw is ook de verwijzing naar de oecologische groepen van Runhaar.c.s.v⁷⁾. Daarmee worden bij elke soort de groeiomstandigheden waar de soort zijn optimum heeft, aangeduid.

De Nederlandse plantennamen zijn volgens de allerlaatste (?) naamlijst. Vergeet dus niet 'Gewoon' herderstasje en 'Lange' ereprijs te zeggen. Bleek'sporig' bosviooltje mag nog wel.

Inhoudsopgaven

De vorige editie had een inhoudsopgave op wetenschappelijke naam waarin alleen de geslachtsnamen (en bij lange geslachten ook de soortnamen) waren vermeld. Deze editie heeft dat idee weer verlaten en alle soortnamen weer opgenomen. Daar wordt de inhoudsopgave vier keer zo dik van. Van de vòdervorige editie was een inhoudsopgave in omloop die op twee bladzijden paste. Het wachten is dus op de enthousiasteling die dat deze keer ziet zitten. De fotokopieerapparaten zullen het er druk mee krijgen.

Nieuw aan de inhoudsopgaven is ook dat zij (weer) naar de paginanummers verwijzen en niet naar de paragraafnummers, zoals in de 20e editie. Sommigen zullen dat jammer vinden omdat je na 100x iets opzoeken automatisch zo'n beetje de nummers van de moeilijkste families wel uit je hoofd kende.

In de Nederlandse inhoudsopgave is de Grote Klaproos bij de G en de K op te zoeken en niet bij de R zoals in de naamlijst van de Nederlandse flora⁸⁾.

Tenslotte

Wanneer we nog een wens mogen uiten dan is het om in de flora een aanduiding te geven van het areaal van de soort.

Hoewel ze daar in Leiden een hekel aan hebben, ontkomen ze toch niet aan een vergelijking met 'de' andere Flora. Zachtjes uitgedrukt: voor de serieuze florist is 'Heimans' geen enkele partij. Hele families zijn er nauwelijks mee op naam te brengen en de informatie loopt op alle fronten achter. Het positieve aan Heimans is dat je vaak sneller op de familie uitkomt dan met Van der Meijden. Ik geloof niet dat de nieuwe hoofdsleutel van Van der Meijden deze achterstand inhaalt.

Voor zover wij als geïnteresseerde amateurs(= liefhebbers) en dilettanten(= zij die het lekker vinden) een oordeel hebben, menen wij dat het de makers van de Flora gelukt is hem echt in het middelpunt van de Nederlandse floristiek te plaatsen, zoals dat al in de eerste tekening is gesuggereerd. Bovendien zijn er vele verbeteringen aangebracht. Wetend dat dat allemaal met veel te weinig mankracht gebeurt, krijgt het onze oprechte bewondering (en straks een nieuwe lading suggesties).

John Bruinsma

Met dank aan Jurgen Nieuwkoop voor de waardevolle suggesties.

Noten:

- 1) Addink M.J. en Meijden, R. van der: *Carex arenaria* L., c. *Reichenbachii* Bonnet en c. *ligerica* Gray in Nederland; *Gorteria* deel 12, 1984-1986; p.123
- 2) Weeda, E.J., Meijden, R. van der en Bakker, P.A.: *Floron - Rode lijst; Rode lijst van de in Nederland verdwenen en bedreigde planten (Pteridophyta en Spermatophyta) over de periode 1-1-1980 - 1-1-1990.*
- 3) Weeda, E.J.: *Oecologische flora; tot nu toe zijn er drie delen verschenen.*
- 4) Westhoff, V. en anderen: *Wilde planten, 3 delen 1970 - 1973.*
- 5) Weeda, E.J.: *Een gewijzigde indeling van Nederland in flora~ distrikten; Gorteria 15, 1989, p. 119.*
- 6) *In drie delen uitgegeven tussen 1981 en 1989.*
- 7) Runhaar, C.L.G. e.a.: *Een nieuwe indelin~ in ecologische groepen binnen de Nederlandse flora, Gorteria 13, 1987, p. 276.*
- 8) Meijden, R. van der en Vanhecke, L.: *Naamlijst van de flora van Nederland en België; Gorteria 13, 1986, p. 85.*